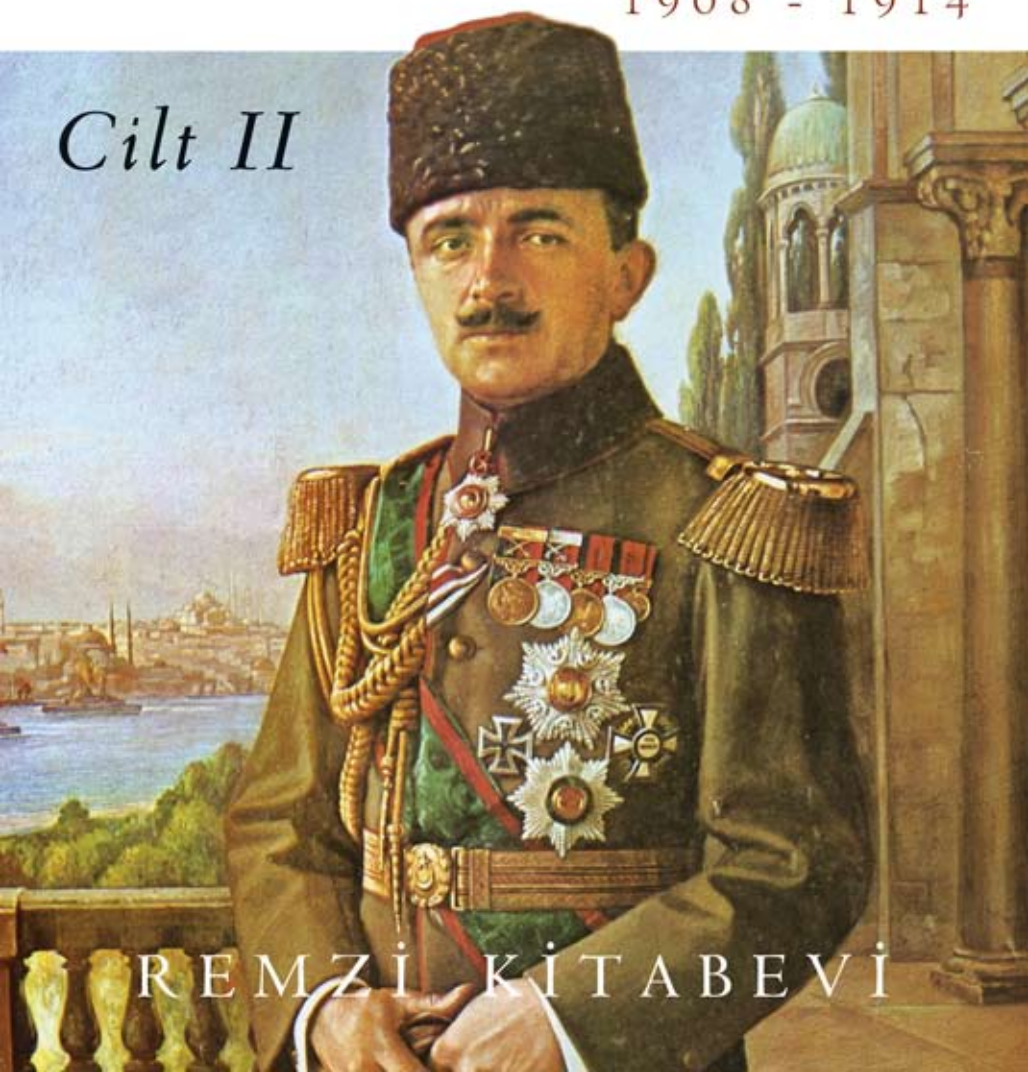

Şevket Süreyya Aydemir

ENVER PAŞA

Makedonya'dan Orta Asya'ya
1908 - 1914

Cilt II

REMZİ KİTABEVİ

ENVER PAŞA

İkinci Cilt

*(Binbaşı) Enver Bey
Hürriyet Kahramanı*

ŞEVKET SÜREYYA AYDEMİR

Makedonya'dan Orta Asya'ya

ENVER PAŞA

İkinci Cilt
1908-1914

Remzi Kitabevi

ENVER PAŞA, CİLT II / Şevket Süreyya Aydemir

© Remzi Kitabevi, 1987

Her hakkı saklıdır.

Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Düzeltili: Nezahat Arslan

Kapak tasarımı: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-2137-1

BİRİNCİ BASIM: 1971

YİRMİNCİ BASIM: Nisan 2023

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705

Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Güven Mücellit, Mahmutbey Mah. 2622. Sokak
Güven İş Merkezi No: 6 Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 45003 / Tel (212) 445 0004

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9
------------	---

BİRİNCİ KISIM

<i>I. Kaderci ve Kaderini Yaratan Adam!</i>	13
İçimizdeki Savaş.....	15
İki Yolun Ağzında!	17
Bir Küçük Beyazlık!.....	25
Enver Bey Aktif Siyasetçi!	28
İki Kahraman Vardı?.....	31
<i>II. Sahipsiz Bir İhtilal!</i>	37
Mithat Paşa'ya Dönüş.....	39
Padişah Bağlanıyor!.....	41
Heyecan Sarhoşluğu Başka, Şuurlu Heyecan Gene Başkadır!.....	44
Sahipsiz İhtilal.....	49
Çözüm Bekleyen Sorular!.....	52
Otorite Buhranı.....	56
<i>III. Avrupa'daki Siyasi Gelişmeler ve İkinci Meşrutiyet</i>	61
Önde Gelen Faktör: Dış Etken!	63
Çarklar Gene Dönüyorlar.....	67
Olupbittiler Sahneye Konuluyor!.....	73
<i>IV. Parlamento'ya Doğru!</i>	79
Parlamento Kuruluyor.....	81
<i>V. Reaksiyonlar!</i>	91
Ters Esen Rüzgârlar.....	93
Çarıklı Kolağasının Hikâyesi	98
Sürü Çoban İstiyor!.....	105
İran'da da İhtilal Yapalım!	109
Şeriat İsteriz!.....	112
Saray Telaşta!	125

Hoca Rasim Konuşuyor!.....	130
İki Şarklı Tip.....	132
Yangın Binayı Sarabilirdi?.....	138
Çukurova Kanlar İçinde!	140
Ben Buradayım!.....	142
Sarayda Açlık.....	146
Abdülhamit'in Sonu	147
Enver Bey Sahnede!.....	152
Şeriat İsteyenler, Şeriatı Bilmiyorlardı?	159
İnönü Ne Diyor?	160
VI. Basamak Taşları!.....	165
Çarklar Hızlı Dönmeye Başlar!	167
Gölge Bir Padişah	168
Büyük Yoksunluk: Aydın ve Devlet Adamı!	171
Adam Aranıyor!	172
Bu Niçin Böyledir?	176
İsyan Rüzgârları	178
Enver Bey, Saraya Damat Oluyor	181
VII. Kuzey Afrika'da Savaş! <i>(Enver Bey Kendi Hikâyesini Anlatıyor).....</i>	193
Kuzey Afrika'da Savaş ve İtalya	195
İtalyan Birliği.....	196
Enver Bey Kuzey Afrika'da	199
Çetin Bir Deney.....	201
“Allah Bazen Çok Gaddar!”	205
Bir Çöl Şeyhi!.....	210
Eski Gazvelerde Olduğu Gibi?.....	211
Bulutlar Kararıyor!.....	214
Ülkü ve Gerçek?	216
VIII. Yenilgiye Doğru!	221
Hasta, Tedavi Edilmiş miydi?	223
Anarşi Meydan Alınca?	224
Arnavutluk Faktörü	227
Halâskâr Zabitan Grubu.....	231
Ruh Hastası Bir Doktor: Rıza Nur!	234
Kâmil Paşa Ne Diyor?	244

IX. Büyük Yenilgi! (Kanlı Kurdele Dönüyor!)	251
Tarihi Oluşlar	253
Yorgun Kabine.....	254
Kader Tayin Edici Şartlar	259
Kanlı Kordela!	263
Genç Kurmaylar Başka Türü Düşünüyorlardı?.....	266
Kanlı Kordela Dönüyor!	278
Çeteler Sahnede!.....	291
Bozgun Kesinleşiyor!.....	294
Şark Ordusu Kumandanı Konuşuyor!	298
Makedonya’da Bozgun!	299
İslahat Çabaları	312

İKİNCİ KISIM

X. Enver Bey Sahnede! (Bir Hükümet Darbesi)	319
Orduların Eriyişi	321
Ümitsizlik Zirve Noktasında!	325
Çatalca Hattı Mahşeri	327
Ölüm Tırpanı	329
Enver Bey Orduda Yerini Alıyor!	331
Yenilenlerin Çırpınışı	335
Kır Atlı Süvari, Hükümeti Deviriyor!	339
Baskın ve Enver Bey’in Diktası!.....	343
Yollar Gene Çıkamaz Görünüyordu?.....	349
Yeni İktidarı Bir Facia Bekliyor.....	354
Su Uyur, Düşman Uyumaz!.....	357
Mahmut Şevket Paşa Öldürülüyor!.....	358
Yenilginin Kabulü ve Beklenmeyen Bir Fırsat	360
XI. Enver Bey, Enver Paşa Oluyor!	363
Bütün Kapılar Açılıyor!.....	365
Mısırlı Bir Sadrazam	367
Ordunun Başına Geçmelisin!	372
Enver Bey’in Sıhhati.....	376
Enver Hesaplarını Yapıyor!.....	381
“Padişaha Damatlık” İşine Gelince	388
İsmet Paşa Ne Diyor?	391

XII. Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Problemleri	397
Çarpışan Çarklar	399
Milliyetçilik Nedir?	405
Biz Kimiz?	406
Türk Adı Nereden Gelir?	407
İlk Türkçüler	409
Rusya Türkleri Arasında Türkçülüğe Yöneliş	410
İlk Hareket Bizde de Dil ve Dili Sadeleştirme Üzerinde Başladı	416
Türkçülük Örgütleniyor	424
Türkocağı Kuruluyor!	427
Ziya Gökalp, Milliyetçilik Akımının Önderi	431
Turan Nedir?	436
Enver Paşa Türkçü müydü, Turancı mıydı?	440
XIII. Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Harbi Başlıyor!	445
Dünya Harbi'ne Çıkan Yol	447
İstanbul Bocalıyor!	453
Avrupa Ateşler İçinde!	455
Tek Taraflı Bir İttifaka Doğru!	459
Yıldırım İttifakı!	464
Türk-Alman İttifak Muahedesi	464
Cavit Bey Ne Diyor?	466
Davetsiz Misafirler	474
Karar Veren: Enver Paşa!	476
Bir Çocuğumuz Oldu?	480
Enver Paşa ve Almanlar?	483
Artık Başka Bir Enver Vardı?	489
Avrupa Cephelerinde	491
Müttefikimizin Sefiri Neler Söylüyor?	494
Bir Olubitti	498
Osmanlı İmparatorluğu Harbin İçinde	500
Cihad-ı Mukaddes (Kutsal Savaş)	506

ÖNSÖZ

Eserimizin ikinci cildini de sunuyoruz. Bu eserin adı gerçi *Makedonya'dan Orta Asya'ya – Enver Paşa*'dır. Ama daha baştan açıkladığımız gibi burada da tekrar edeceğimiz ki, eser aslında Enver Paşa konusu etrafında bir devrin hikâyesidir. Ve bu devir, Enver Paşa daha dünyaya gözlerini açmadan başlar.

Çünkü Enver Paşa, İkinci Meşrutiyet'le beraber bir yıldız gibi parlar. Ama İkinci Meşrutiyet, Birinci Meşrutiyet'in devamıdır. Birinci Meşrutiyet, yakın tarihimizde adına Genç Osmanlılar veya Yeni Osmanlılar hareketi denilen bir akıma bağlıdır. Bu hareketin kökleri 1860'lara kadar iner. Halbuki Enver Paşa'nın doğum tarihi 1880'dir. Ve tarih sahnesine ancak 1908 İhtilali'yle çıkar. Ama daha önceki cildimizde etrafiyle işlediğimiz gibi, bu 1860 ile 1908 arasında, her halkası birbirine bağlanan tam bir zincirleme vardır. Bu halkalarda 1860-1908 arasındaki zaman fasılasının bütün oluşları, problemleri, şahsiyetleri birbirlerine kenetlenir. Hülâsa *Makedonya'dan Orta Asya'ya – Enver Paşa* ciltlerinde biz, Enver Paşa konusu etrafında, şartları, olayları ve şahsiyetleriyle bir devrin akışını izleriz.

Eserin birinci cildinde 1860-1908 arasındaki zaman fasılasını işlediğimizi tekrar edelim. Bu ciltte de, 1908-1914 arasındaki altı yıllık devre ele alınır. Bu devre, imparatorluğun sonunu hazırlayan şartlar bakımından, kritik bir devredir. Bir *son'un* başlangıcıdır. Bütün ümitleriyle girilen bu devreyi biz bu ciltte, hem bu ümitleri, hem yenilgileri, hem zafer çabalarıyla izleriz. 1908'in Hürriyet Kahramanı Binbaşı Enver Bey, işte bu kısa devrede Enver Paşa, daha doğrusu, imparatorluğun tek söz sahibi olur. Genç, inançlı, muhteris, daha doğrusu, hem *kaderci*, hem *kaderini yaratan adam* olarak sahnededir. Bahtının açık olduğuna ve bahtının kendini, belki de bir tahta çıkaracağına inanır. Bir küçük evde doğmuştur. Bir sarayda yerini alır. Girdiği sarayın kapısında bir gün, bir padişahlığın tahtına oturmak için çıkacağına dair, mistik inanışları vardır. Hülâsa bu devrede o, seçtiği yolun basamak taşlarını, adım adım dizdiği, yerleştirdiği kanısı içindedir.

Ama ne var ki, bir imparatorluğun sonunun bütün hazırlayıcı şartları da bu devrede, taş taş üstüne konularak işlenir. Hülâsa Enver Paşa, iki ekstrem arasında yani ümitleri, hayalleriyle büyük yenilgi arasında, ama daima cesur, daima dinamik, kendi talihiyle boğuşur. Ve son, ne yazık ki imparatorluğun sonu da olur.

Fakat Enver Paşa bu *son*'la sahneden çekilecek midir? Hayır! Çünkü o, 1908'den sonra artık, kendini *bütünüyle* terazinin gözüne atan adamdır. Kendini bütünüyle bir mücadeleye veren bu insan, son nefesini gene bir mücadele sahnesinde tamamlar. Enver Paşa'nın serüveni böylece, imparatorluğun çöküşünden sonra da devam eder. Ve bir gün bu hikâye bir Kurban Bayramı günü Orta Asya'da, Dünyanın Damı denilen Pamir yaylalarının eteğinde kendisinin de kurban oluşu ile biter...

İşte şimdi biz onun, 1908-1914 arasında vermeye çalıştığımız hayat hikâyesini, daha sonraki cildimizde, 1914-1922 arasında izleyeceğiz. Yani böylece Enver Paşa'nın Temmuz 1908'de Makedonya dağlarında parlayan yıldızı, 1922 Ağustos'unda Tacikistan'ın Pamir eteklerinde sönecektir. Ve tarih, kendi kucağında yarattığı Enver Paşa isimli bir kahramanını da, böylece o topraklarda, gene kendi sinesine çekecektir. Gerçi 1914'ten sonra Enver Paşa, bu gök kubbe altında, artık son kozunu oynayan, inandığı bahtını arayan, ama bir *yalnız adam*'dır. Fakat yalnızlık, umumi tarihte bu gibi talih arayıcıları için, çevreleri ihtişamla sarıllı oldukları zamanlarda bile, ayırlamadıkları, içinde yaşadıkları bir dramdır. Yani her kahraman aslında, hatta en ihtişamlı devrinde bile, bir yalnız adamdır...⁽¹⁾

Bahçelievler-Ankara
Ş. S. AYDEMİR

(1) Eserimizin birinci cildinin önsözünde, ikinci cilt için planımıza değinirken, bu ciltte 1908-1918 devresini ele alacağımızı belirtmiştik. Fakat bu devrede en büyük olayları kapsayan Birinci Dünya Harbi'ni ve elimizdeki vesikaları bu cilde sığdırmak güçlüğü, o bahsi üçüncü cilde bırakmanın daha faydalı olacağını düşündürdü. İlk işaret ettiğimiz planı bu cilt için, böylece değiştirdik. Sanıyoruz ki bu şekil, daha toplu ve rasyonel oldu...

BİRİNCİ KISIM

Kaderci ve Kaderini Yaratan Adam!

Kader biz miyiz? Yoksa biz, önceden yazılmış bir alın yazısının esiri yani bu yazıyı yazanın elinde birer oyuncak mıyız?

Çağımızda bu soru, çağdaş insana anlamsız gibi görünür. Ama bütün çağlar boyunca insanlar, gene de bu bilmecenin düğümünü çözmek için uğraştılar.

Enver Paşa'ya gelince o, bütün ömrü boyunca bu muammanın içinde savaştı. Çünkü hem **Kaderci**, hem de kendi kaderini kendi yaratabileceğine inanan adamdı...

I

İÇİMİZDEKİ SAVAŞ

Enver Paşa'nın ruh âleminin, sanıyorum ki en doğru teşhisi şudur: Kaderine teslim olmakla, kaderini kendi yaratmak arasında geçen sonu gelmez savaş! Bu savaş, Enver Paşa'nın bilinci ile bilinçaltı arasında çocukluğundan beri sürer. Ve bu gök kubbe altında onun, son nefesini verişine kadar devam eder. Enver Paşa'nın serüveni, onun iç âleminde baştan sona sürüp giden bu boğuşmanın hikâyesidir denilebilir.

Enver Paşa bir taraftan *kadercî*'dir. Mütevekkil, başa geleceği önceden yazılmış alın yazısının kaçınılmaz hükmü olarak kabul eden bir insandır. Fanatik yani mutaassıp bir dindar değilse de, kaderine daima hükmedeceğine inandığı Tanrı'ya bütün hayatı boyunca inanır. İçten gelen bir teslimiyetle bağlanır. Bu teslimiyet onda, yalnız mistik bir ruh hali olarak kalmaz. Bütün yaşantısına hükmettiğine inandığı Tanrı'ya, kulluğu ile de inancını gösterir. Hele hayatının buhranlı günlerinde dua ve ibadet, onda Tanrı'ya ruhtan gelen bir kendini veriştir.

Daha mektep yaşlarında imtihanlara girerken Tanrı'ya yakarır. Ona tevekkül eder. Kurmay Okulu'nda tevkif edilip, padişah sarayındaki o duygusuz köleler divanına götürülürken, ümidi ve teslimiyeti gene Tanrı'yadır. Okul bitince ordu saflarına gene bu teslimiyet içinde katılır. Geri hizmetlerde, kurmay bürolarında ömür tüketmektense, Makedonya dağlarında kanlı çete savaşlarına, bu ruh hali içinde ve kendi isteği ile katılır. Bu savaşlarda, her taşının, her çalısının ardında binbir tehlike gizlenen, her esen rüzgârında binbir hile sezilen Makedonya dağlarındaki her önemli adımına, bir besmele, bir iman andı ile başlar. Bu dağlara çıkarken:

— *Ben artık bir hiç'im, kim bilir nerede ve hangi kurşunla öleceğim, cesedim bir asi gibi bir köşeye atılacak, ama belki bir gün ruhuma bir fatiha okuyan bulunur,*

dediği anda da, gene mistik bir teslimiyet içindedir. İnanır ki, omuzunda onu koruyan bir el vardır. Ve bu el onun alın yazısını nasıl yazmışsa, her şey öyle olacaktır.

Ama bu Kadercilik onda; olaylara kayıtsız şartsız yani pasif bir teslimiyet demek, değildir. Ve işte bu noktada Enver'in kaderciliği ile, kaderini aramak, kaderini kendi yaratmak arasında, ömrü boyunca süren iç savaş başlar. İman ve teslimiyetinin yanında bir de, kendi kaderini kendi tayin etmek, olaylara hayatı pahasına da olsa müdahale ederek onlara istikamet vermek kararlılığı, onun ruhi karakterinin diğer bir vasfıdır. Yani evvela Tanrı'ya, sonra da kendine inanmak, onun özel ve güçlü bir vasfıdır. Böylece Enver Paşa bütün hayatı boyunca yolunu, bir taraftan Tanrı'dan gelen alın yazısına bağlayarak, ama diğer taraftan kendi varlığını bütünü ile terazinin gözüne atarak, kendisi tayin etmiştir. Bu karar gücü daima yerinde mi kullanıldı? Seçilen yol, daima isabetli miydi? Ve sonra bu kararlar, Enver Paşa'nın yalnız kendi kaderini mi, yoksa bazen yüz binlerin, milyonların, hatta bir ülkenin, bir devletin sonunu mu tayin ediyordu? Bu sorulara Tarihçi cevap verebilir. Ama Tarihi Şahsiyet yani bu olayları, bu Son'u yaratan insan cevap veremez. Çünkü Tarihi Şahsiyeti kendi yolunda, yalnız kendi iradesi değil, çok defa kendi yarattığı, ama kendisinin de hâkim olamadığı şartların akışı da etkiler. Hatta onu şu veya bu yöne şartlar ve olaylarla beraber, kendisinin, çevresinin veya toplumun ruh âleminde esen rüzgârlar da sürükler. Yani Tarihi Şahsiyette aklın emri ve şartların objektif gerekleri ile beraber, ruhunu saran ihtiraslarla, havada esen rüzgârların itici güçleri de etkilerini yaparlar. Din duygusu, vatan duygusu, şan duygusu, tarihte nam ve nişan bırakmak duygusu, hatta bazen sadece şahsi haysiyet veya utanç duygusu ile daha başka duygular, Kahramanın kanatlarını harekete getiren güçlü rüzgârlar olurlar.

Hatta fallar, kehanetler, gelecektek haber veren mistik seziler, istikbalin hazinesinde kendisini beklediğine inanılan Tac ve Taht, hulyaları, Tarihi Şahsiyetin veya bir ihtiras adamının mukadderatına müdahale edebilirler.

Biz bunları Enver Paşa'nın hayatında adım adım izleyeceğiz. Kısacası Kahraman:

— *Ya hep, ya hiç!*

diyebilen insandır. Enver Paşa, bu insanlardan biriydi.

O halde şimdi onun serüvenini, bıraktığımız noktadan alarak onunla beraber yaşamaya çalışalım. Bu bıraktığımız nokta, 11 Temmuz 1908 tarihi idi. Sahneyi biliyoruz: 10 Temmuz'da Makedonya'nın Köprülü Hü-

kümet Konağı önünde Meşrutiyet'i ilan eden Binbaşı Enver Bey, 11 Temmuz 1908'de, on binlerce insanın onu görmek için meydanları, yolları doldurdukları, alkışların, yaşasın çılgınlıklarının gökyüzünü çınlattığı Selanik İstasyonu'na iniyordu. Henüz 27 yaşındadır.

Enver Bey'in Kader zincirinde işte bu 11 Temmuz 1908, önemli bir halka teşkil eder. O güne hatta, onun hayat hikâyesinde bir Dönüm Noktası da diyebiliriz. Bu 'Dönüm Noktası'nın önemi üzerinde biraz durmalıyız. Çünkü o gün Enver Bey, önünde çatallaşan, ama bütün hayatı için mukadderat tayin edici olacak *İki Yol Ağzında*'dır.

Bu iki yol ağzını biz, biraz anlamaya çalışmalıyız...

İKİ YOLUN AĞZINDA!

Bu sahneyi tekrar hatırlatalım:

Binbaşı Enver Bey'in halk önünde ilk konuşması, 10 Temmuz 1908'de (23 Temmuz) Makedonya'nın Köprülü Hükümet Konağı önünde, Meşrutiyet'i ilan eden Nutku olmuştu. Bu sahnenin aynı gün Manastır'da şehir meydanında, Binbaşı Vehip Bey'in (Paşa) bir Top Arabası üstünde okuduğu Nutukla ve ufukları inleyen top sesleri arasında tekrarlandığını biliyoruz. Yalnız Manastır'daki Törenin çok göz alıcı olmasına ve Vehip Bey'in Nutkunun, dinleyenler tarafından anlaşılmamış olsa bile, Osmanlıcanın en ağıdalı kelimeleri ve üslubu ile yazılmış bulunmasına karşılık, Köprülü Töreni biraz gösterişsizdi. Enver Bey'in Nutku, açık ve sadeydi. Vehip Bey'in Nutkunda onun duyguları değil, şekil ve üslup konuşuyordu. Köprülü Nutkunda ise dile gelen, Enver Bey'in kendisiydi. Mesela şu sözlerini tekrarlayalım:

"Arkadaşlar!

İşte beni görüyorsunuz. Binbaşyıldım... Anam, Babam, Kardaşlarım var. Hepsini bıraktım. Ben bu iş için çalışacağım. Siz de benimle beraber, ölüncüye kadar çalışacağımıza söz verir misiniz? Eğer içinizde sözünü tutmayan olursa bu rovelver, bu hançerle öldürülürse, kanınızı helal eder misiniz?"

Bu sözleri memleketin hali, padişahın kötü idaresi, memlekete getirilmesi gereken Kanun-u Esasî gibi konular, aynı açıklıkla izliyordu.

Bunları konuşan ve o gün orada Hürriyeti, Meşrutiyet'e dönüşü ilan eden Kurmay Binbaşı Enver Bey, henüz 27 yaşındaydı...

Bu nutkunu verirken de bütün konuşmalarında olduğu gibiydi. Hareketlerinde yapmacık jestler, sözlerinde heyecan yoktu. Kıyafeti de sadeydi. Yalnız fesine beyaz bir Ay işareti işlenmişti. Üzerinde basit bir avcı subayı elbisesi vardı. Ama nişanları, üniforma ve rütbe işaretleri yoktu. Silahlar, bombalar taşımıyordu. Tabancası, hançeri de açıkta görünmüyordu. Yalnız mütevazı değil, hatta biraz da mahcup ve çekingen-di. Böyle tarihi bir harekete atılmış, yarın bütün ülkeye yayılacak bir rejim değişikliğine Önder olmuş bir insanın, kendini gösteren, herkesin önünde ve başında görünmek istercesine pozları yoktu. Mesela Ondan sonra orada konuşan Bulgar Papazı, Enver Bey'e bakarak, daha çok heyecan yarattı. Enver ise sözlerini bitirir bitirmez, Hükümet önünde saf tutan ileri gelenlerin, önlerinde ve ortalarında bile değil, yanda daha kenarda, kendine biraz da güçlkle yer bulabildi. Gerçi bu kadarı da fazlaydı.

Mesela şimdi önümde, o gün, o merasim sırasında, orada çekilmiş ve artık solmuş, renksizleşmiş bir grup resmi var. Anlatmaya çalıştığım hali hem bütün hatları, hem de o günün havasıyla ortaya seriyor gibidir:

Köprülü ileri gelenleri, Hükümet Konağı önünde bir yarım daire şeklinde sıralanmışlardı. İlk göze çarpan, biraz sıkışıklıktır. Ortada Kaymakam Münif Bey vardır. Edepli, merasimli, tam bir Osmanlı memuru. İki yanını Kaymakamlığın ileri gelenleri ile bölgenin kumandanı ve kasabanın Hristiyan, Müslüman Eşrafı almıştır. Ama asıl göze çarpanlar, çoğu dağlarda yaşayan, dağlardan inen Bulgar eşkıyasıdır. Başlarında alçak kalpakları, göğüslerinde birbirlerine karışan gümüş saat kordonları ile fişeklikler, bellerinde deri silahlıklar, şalvarlı, poturlu Bulgar çetecileri, bu grupta günün Fatihleri gibi görünürler.

Enver Bey bunlardan birinin, ama en iriyarı, en kaba görünüşlü olanının yanına zorla sıkışmışa benzer. Çünkü bu Voyvoda, öyle şışinir, öyle kendini gösterir ki, aslında ufak tefek, alçak boylu bir insan olan Enver Bey, onun şöylece bir dirsek itişisi ile sanki arkaya itilmiş gibidir. Biraz başını ileriye çıkararak şöylece yandan görünen yüzünde, biraz da hid-det ifadesi vardır.

Köprülü'den Selanik'e gelince ise, Selanik'teki arkadaşlarının, daha doğrusu pratik zekası ile başta Talât Bey'in (Talât Paşa) onun için hazırladıkları ve hemen bütün Selanik halkını ayağa kaldıran karşılama töre-

Şevket Süreyya Aydemir (1897-1976)

Enver Paşa, yenileşme çağının getirdiği uluslaşma sürecinde sivrilen bir komutandır. “Hürriyet kahramanı” olarak tarihe geçerken I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Sarıkamış dramı ve Orta Asya serüveniyle de anılmaktadır.

Şevket Süreyya Aydemir, bu kahramanın trajik öyküsünü anlatırken Osmanlı'nın çöküşüne ve ölüm kalım mücadelesi içinde bir ulusun var olma savaşına da tanıklık etmektedir.

“Enver Paşa iki ekstrem arasında, yani ümitleri, hayalleriyle büyük yenilgi arasında, ama daima cesur, daima dinamik, kendi talihiyle boğuşur. Ve son, ne yazık ki imparatorluğun da sonu olur.”

Şevket Süreyya Aydemir

ISBN 978-975-14-2137-1

9 789751 421371